

the auctions themselves does not answer fully, for example, the questions about identity or auctions as a social play—the more abstract themes in the book, in other words. For example, the auction sale records cannot answer the question of *why* people bought what they bought from at auction, even though the authors set out to answer this by adducing people's desire to maintain or improve their social status. Neither can the records say much about the abstract values of things. For example, the status value of a certain item cannot be judged from the sources. It would have been nice to read more about the value created by the element of public play in auctions—the social value of goods, in other words—particularly when Murhem highlights its importance in the introduction.

Ulla Ijäs

Aryo Makko & Leos Müller (eds.), *I främmande bann. Den svenska och svensk-norska konsulstjänsten 1700–1985* (Malmö: Universus Academic Press, 2015). 313 pp.

Så vidt jeg kjenner til, er utgivelsen av *I främmande bann* et nordisk pionerarbeid, selv om man ikke skulle tro det. Temaet er det svenske og, på 1800-tallet, det norsk-svenske konsulatenes historie, altså den delen av utenriksstjenesten som ikke hadde ansvaret for krig og fred og de storpolitiske forhold mellom hjemlandet og utlandet, men som hadde som primæroppgave å støtte næringslivets vekst. Konsulatstjenesten handler historisk sett om å rapportere hjem om markedsmuligheter og eksportmarkeder, hjelpe handelsskip med å få returlaster etter at skipene var losset, og bistå strandede, akterutseilte eller syke sjøfolk og slike praktiske ting i hverdagslivet. Langt borte fra de glamorøse og martialske diplomatenes salonger hvor krig og fred ble avgjort

over dyre brandyer av menn med adelige aner og høy sigarføring.

Man skulle tro at denne "lille politikk" var omfattende dekket i tidligere forskning, ikke minst fordi konsulatenes rapporter er lett tilgjengelig og i store mengder i enhver stats riksarkiv, godt ordnet etter utenriksstasjon og perioder og – i det minste årsrapportene – ofte trykt. Man skulle tro at konsulatrapporten var både lest og analysert i de voluminøse utenrikspolitiske historikkene som foreligger både på norsk og svensk side (det norske bokverket kom i 1990-årene, mens det svenske kom allerede i 1950-årene med fortsettelsesbind i 1970-årene om andre verdenskrig).

Men verken i det store eldre, svenske eller i det nyere, norske bokverket, er konsulatenes utredet. Snarere er handelspolitikken og handelsassistentens plass i utenriksforvaltningen som regel overfladisk behandlet av den store krets av til dels sentrale historikere som var knyttet til skrivingen av de nevnte to nasjonale utenrikspolitikkprosjektene. Det samme må sies om de etatshistorikkene som foreligger i de to land, for eksempel Kjell Emanuelssons utenriksforvaltningshistorikk for 1800-tallet, Stefan Håkansson's avhandling om de organisatoriske endringer i det svenske konsulatstyret etter unionsoppløsningen, og, på norsk side, Reidar Omangs etatshistorie fra slutten av 1950-årene og Iver B. Neumanns og Hallvard Leiras personorienterte departementshistorikk fra 2005. Konsulatvesenet er kort sagt dårlig dekket i den historiske forskingen både i Norge og i Sverige. Bortsett fra i den betydning av ordet som er vanlig når man taler om den norske antiunionismens historie på 1800-tallet: Det var som kjent en historie der konsulatvesenet tradisjonelt sett var et synonym for å bli kvitt unionen med Sverige, og derfor var dette «vesenets» innhold av minimal interesse for de historikere som behandlet konsulatsaken. Som redaktørene av *I främmande bann* gjør oppmerksom på, fins det «mycket omfattande litteratur» både på norsk og svensk side av

Kjølen om konsulatsspørsmålet i dette perspektivet, men hvilken rolle konsulene spilte som profesjonsutøvere, dét skal denne gang undersøkes. Der ligger denne bokens karakter av pionerarbeid – og der kommer bokens forfattere ut med et resultat som er godt, interessant og som vil bli et standardverk på sitt område.

Ingen av de norske etatshistorikken er tatt med i litteraturlisten. Derimot er den forfatteren i bokverket om norsk utenrikspolitikk historie som behandlet 1800-tallet, Alf Kaartvedt med på listen. Det siste er utmerket, men forbigåelsen av Omangs norsk-fokuserte framstilling kan man nok notere seg som en mindre mangel ved denne viktige boken all den tid boken har som ambisjon å dekke De forente rikers konsulatvesen og ikke bare den svenske konsulathistorikken. Bo Stråths unionshistorikk fra 2005 er dog med, og således må det sies at den tidligere forskning om unionstidens felles konsulathistorikk i det vesentlige er fanget opp av flere av forfatterne. Når det er sagt, må det legges til at boken framstår som vesentlig mer en svensk historie enn en norsk-svensk historie.

Det mangler et eget kapittel om hva konsulater "egentlig" var, selv om redaktørene i bokens første kapittel naturligvis diskuterer dette spørsmålet både godt og detaljert med basis i internasjonal forskningslitteratur. Allerede her blir konsulenes særskilte politiske rolle i Nordafrika introdusert.

Den norske historikeren i boken, Ingrid Myrstad, diskuterer innholdet i konsulatenes arbeidsliv. Hun begynner med at det er vanskelig å sammenfatte hva en konsul var, men at innholdet i dette embetet varierte fra periode til periode og fra stat til stat og endelig fra sted til sted (s. 189). Hun er likevel den av forfatterne som kommer nærmest en definisjon av De forente riker Norge og Sveriges konsulatvesen på 1800-tallet når hun siterer fra konsulatinstruksen fra 1858. Her blir de norsk-svenske konsulenes arbeidsoppgaver definert som å arbeide "til Fremme af De fore-

nede Rigers Tarv overhovedet" og "specielt" ta seg av de forente rikers handels- og sjøfartsin-teresser samt gi bistand og råd til De forente rikers undersåtter i fremmede havner (s. 202). Et stort og nærmest ubegrenset mandat, med andre ord.

Opprinnelig vokste diplomatiet og konsulatvesenet fram nokså uavhengig av hverandre, og lenge var det ikke noen forbindelseslinje mellom dem. Det var helt adskilte karriereveier for den som ville bruke sitt liv i diplomatiet og dem som ønsket å slå seg gjennom som handelskonsul. Diplomaterne var stort sett adelige og rike. De hadde en klar mellomstatlig, politisk funksjon, mens konsulene, som ikke var verken rike eller adelige, «sprang ut av næringslivet og hadde en hovedsakelig økonomisk funksjon» (s. 189f). Opprinnelig hadde altså konsulene rent kommersielle oppgaver. Men dermed er det slik at konsulatvesenet er "en av grunnpilarene i den vestlige kommersielle ekspansjonen", sier Myrstad og henviser til Philip Currins *Cross-cultural Trade in World History*.

Boken er et resultat av et seminar ved Sjøfartshistoriska museet i Stockholm i 2014. Dette seminaret var igjen en av tre moduler i et større forskningsprosjekt ved museet og Centrum för maritima studier, igangsatt i 2011 etter initiativ fra en historiekomite i det svenske utenriksdepartement som var blitt nedsatt etter at konsulatvesenet i praksis var blitt avvirket i 1980-årene. Den departementale komiteens oppgave var å studere UD's historie.

Initiativet fra den departementale historiekomiteen førte til at det ble opprettet en postdoktorstilling; det ble fremskaffet midler til dokumentasjonsarbeid; og endelig ble den nevnte konferansen avholdt. I spissen stod de to redaktørene: universitetslektor Aryo Makko og professor Leos Müller. Makko er opprinnelig diplomathistoriker med den kalde krigen som hovedinteresseområde, mens Müller er Sveriges ledende sjøfartshis-

torier med blant annet konsulatvesenet som særskilt kompetanseområde. Boken er blitt en imponerende samling av glimt inn i en stor kunnskapsverdenen. I denne korte recensionen vil jeg ikke forsøke å gi et rettferdig referat av alle disse arbeidene, men forsøke å gjengi hovedstrukturen i boken.

Boken er bygd opp av tre deler. Første del består av fire kapitler om konsulater i et langtidsperspektiv der hovedfokus er på konsulatvesenets merkantile og økonomiske betydning. Der viser forfatterne hvordan de svenske konsulene på 17- og 1800-tallet spilte en viktig rolle for å fremme svensk og norsk sjøfart og utenriks-handel, særlig i Sør-Europa og i de oversjøiske land, spesielt i den nye verden. Deretter følger seks kapitler om forholdet mellom sjøfart og diplomati på 17- og 1800-tallet. Her løftes konsulenes diplomatiske rolle fram i områder der De forente stater Norge og Sverige ikke hadde diplomatisk representasjon, slik som i Nordafrika og Kina. Del tre består av fem kapitler med tema omkring konsulene og velferden på 18- og 1900-tallet.

Første del innledes av bokens redaktører med en oversikt over det svenske konsulatvesenet fra 1650 til 1985. Her drøfter forfatterne hvordan konsulene hadde både økonomiske, politisk-diplomatiske og sosiale funksjoner som den svenske stats myndighetspersoner i utlandet og hvordan disse funksjonene varierte og utviklet seg historisk. For eksempel fikk svenske sjøfolk som ble solgt som slaver i Nordafrika hjelp av konsulene, men også sjømenn om bord på skip som ble kapret og havnet i krigshandlinger, ble hjulpet ut av sine vanskeligheter av stedets konsul. På 18- og 1900-tallet ble velferdsfunksjoner så som sykdomsbehandling og arveoppgjør viktigere. På slutten av 1800-tallet økte bruken av konsulene "som ett substitut för svenske och norsk kolonial expansion": Mens stormaktene ekspanderte militært og makt-politisk, utnevnte De forente riker Norge og Sverige konsulater i de deler av verden der de imperialistiske stormaktene ekspanderte (s. 25f).

Dette sporet bør nordiske historikere merke seg og forfølge ytterligere.

I første del skriver den nederlandske globalhistoriker Ferry de Goeyer om utviklingen fra 1600-tallet av konsulene fram til de ble et profesjonalisert korps med yrkesutdanning og lønn, som bidrog til den økonomiske vekst i det land de representerte. Ambassadør Lars Ekström gir glimt fra konsulenes hverdag på 1960-tallet, hvor assistanse til sjøfarten og sjømannen var en hovedsak. Arkivar Örjan Romefors ved Riksarkivet i Stockholm gir en svært verdifull oversikt over den administrative utvikling og den tilhørende arkivmessige organisering av konsulatvesenets historie. Den bør leses sakte og nøyaktig av alle historikere som har planer om å opprette manglene ved at konsulatrapportene hittil har vært så stemonderlig behandlet av deres forgjengere.

Andre del av boken dreier seg om sjøfart og diplomati på 17- og 1800-tallet med fokus på det lokale arbeidsfelt for konsulene. Her gir først doktorand Sofia Gustafsson en bred og meget spennende presentasjon av en konsul som var virksom i Portugal på slutten av 1700-tallet og dennes nettverk og arbeidsoppgaver til fordel for den svenske eksporten dit fram til den franske okkupasjonen under Napoleonkrigene i 1808 medførte at konsulen drog videre til Brasil, hvor han i realiteten fortsatte å virke for svenske interesser. Deretter følger Lund-historikeren Joachim Östlunds artikkel om de svenske konsulene i Alger og Tripolis i forbindelse med slavehandelen i Nordafrika i første halvdel av 1800-tallet. Tidligere beskikningssjef i Elfenbenkysten og Marokko, Peter Bruce, skriver om de svensk-danske forhandlingene med Marokko om avskaffelsen av den såkalte "fredsavgiften", altså bestikkelsene til barbareskstatene for å bli spart for oppbringelser og kapringer. En annen lundenser, Gustaf Fryksén følger en konsulfamilie i Tunisia i en hundreårsperiode mellom ca. 1780 og 1880. Den nevnte norske historikeren Ingrid Myrstad behandler det norsk-svenske konsulatvesenet i

Kina på 1800-tallet. Og økonomihistorikeren Jari Ojala ved Jyväskylä universitet i Finland drøfter det finske næringslivets konsulære representanter i utlandet på 1800-tallet.

I bokens siste del behandles konsulene på 1900-tallet, og vekten er her på velferdstjenesten for sjøfolkene. Universitetslektor Tomas Nilson ved Högsolan i Halmstad har funnet et storartet arkiv etter frelsesarmeoffiseren Laura Petri, som publiserte en rapport om sedenes forfall blant sjømenn i havnekarverene i Antwerpen, fra 1929, hvor de staute nordiske sjømenn "sløsa sin mannakraft på främmande skökor" (s. 227). Man kan vel si at moralens voktere hadde grunn til sin bekymring. En svensk offentlig utredning fra 1934 viser at 90 % av sykdomstilfellene blant de svenske sjømenn mellom 1927 og 1932 i Buenos Aires ble diagnostisert som veneriske sykdommer (s. 241). Og dette kunne nok ha vært diskutert mer omfattende. Nilson har naturligvis med i sine noter henvisninger til moderne maskulinitetsforskning (Mosse's begrep "countertype" er nevnt under hans diskusjon om hvordan sjømennene var motsatser til den idealtypiske mandighetsmodell på hjemmefronten i det 20. århundre), men en mangel ved hans artikkel er likevel at noe egentlig og synlig genusperspektiv mangler i en saksutredning som så åpenbart er "kjønnet". Blant annet burde Connells *Masculinites* vært nevnt for å vise hvor komplisert det er å klassifisere sjømennenes spektakulære landlovshedonisme som noe «naturlig» avvikende fra den borgerlige "normalere" mandigheten, slik Taube gjør i sine hyllester til det deilige sjømannslivet med landlov i Havana.

Boken avsluttes med fire artikler om henholdsvis konsulenes håndtering av forbrytelser på svenske fartøy – av Aryo Makk; Michael Kjörings bidrag om kirken og sjøfolkene; og Torbjörn Dalnäs om velferdstjenesten; og endelig om sjømenn som bosatte seg i Antwerpen og Genoa, forfattet av Lennart Johnsson. Også i denne siste delen av boken savner jeg et systematisk genusperspektiv på et materiale som

i utpreget grad handler om mannssamfunn i samme type splendid isolation fra hjemmelivets normtyranni, som vi finner på polarekspedisjonene, i nordiske bataljoner i Afghanistan og så videre der menn er stengt inne av og med andre menn i unntakssituasjoner uten annet enn den sosiale kontrollen de selv kan klare å utøve. På den annen side, kan man ikke forlange at "alt" skal være med i en pionerbok, men må nøye oss med å minne de som måtte bli inspirert av denne utmerkede artikkelsamlingen til å gripe materialet og supplere det med genusteori.

Artiklene er i det store og det hele velkrevne bidrag til historiefagets utvikling og for all del *ikke* teoriløse. Her er nettverksteori, økonomisk teori og institusjonell teori om transaksjonskostnader. Jeg er sikker på at boken også på det teoretiske nivået vil åpne opp for en større forståelse for studiet av konsulatets lange og mangslunne historie. Og at redaktørene forhåpentligvis vil følge opp sin pionerbok med nye konferanser og nye artikkelsamlinger. Boken lover godt for den nordiske forskningen om hvordan den nordiske regionen, som ofte blir framstilt som den unike fredsregionen, var integrert i den vestlige handelspanasjonismens historie og hvordan konsulatvesenet ikke bare i Norge i unionsstridighetenes tid, var politikk – både innenriks og utenriks – med andre midler.

Roald Berg

Dorothea E. von Mücke, *The Practices of the Enlightenment: Aesthetics, Authorship, and the Public*, Columbia Themes in Philosophy, Social Criticism, and the Arts (New York: Columbia University Press, 2015). 292 pp.

Det tematiska komplex av *estetik, författarskap och offentlighet* som Dorothea von Mücke, professor i tyska vid Columbia University i New